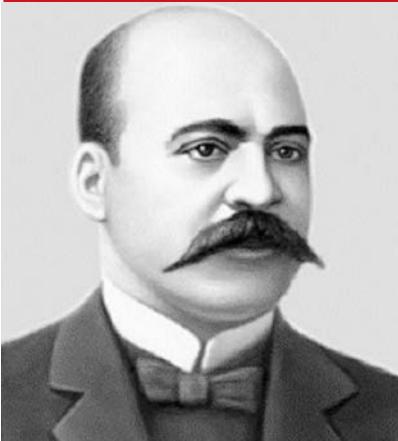

"Bir dəfə bir ingilisdən soruşmuşular ki, sən V.Şekspirdən keçərsən, yoxsa Hindistandan? Həmin şəxs tərəddüd etmədən demişdir: "Hindistandan keçərəm, amma Şekspirdən yox! İngilis xalqı Hindistansız yaşaya bilər, amma Şekspirsiz yox! Çünkü bu dahi ingilis bizim xalqın böyük mənəvi dünyasıdır. Onun ədəbi abidəsidir.

Əger buna bənzər sualla hər hansı azərbaycanlıya müraciət etsək ki, Mirzə Cəlil sənin üçün nədir? O da tərəddüd etmədən deyər ki, Mirzə Cəlil bizim üçün duzlu, məzəli, iti ağıllı, cəsarətli, tərbiyədici, ayıldıcı satirik gülüşlü və gözəl ədəbi irsə bir Azərbaycan dünənyasıdır".

Duzlu, məzəli, cəsarətli, satirik gülüşlü

Mirzə Cəlil

Bəli, "Azərbaycan mətbuatının şəfəqləri" ensiklopedik toplusundan götürülmüş bu fikirlərdə böyük həqiqət var. Cəlil Məmmədquluzađə Azərbaycan ədəbiyyatına, mədəniyyətinə, milli mətbuatına yeni ab-hava, yeni nəfəs gətirib, dünyada əvəzi olmayan "Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbinin əsasını qoynub.

Ədəbiyyat və ictimai fikir tariximizdə Molla Nəsrəddin adı ilə özünü əbədiləşdirmiş və bu adla bütün Şərqi ələmində, hətta Rusyanın dərinliklərində məskunlaşmış müsəlman-türk obalarında böyük şöhrət qazanmış Mirzə Cəlil misilsiz tarixi uğurlara imza atmışdır. "Molla Nəsrəddin" jurnalı müsəlman dünyasının böyük şöhrət qazanıb yayılan, oxunan və misilsiz təsir qüvvəsinə malik bir mətbuat orqanı idi. Cəlil Məmmədquluzađə Azərbaycanın mədəni inkişafı, Yaxın Şərqi və bütün islam ölkələrinin ictimai fikir tarixində misilsiz inqilab yaradın "Molla Nəsrəddin" jurnalını nəşr etməyə başlayanda artıq bitkin və silahlı bir siyasi, ictimai mübarizə çəvrimişdi.

"Molla Nəsrəddin" in ilk sayı 1906-cı il aprelin 7-də çıxmış və cəmiyyətdə böyük əks-səda doğurmuşdu. Onun ilk nömrəsi təkcə Azərbaycanda deyil, Qafqazda, habelə İran, Türkiyə, Orta Asiya və Rusiyada da maraqla qarşılanmışdı.

XX əsrde M.F.Axundzadə Azərbaycan mühiti üçün Qərb və Şərqi mədəniyyətinin, o sıradan ədəbiyədə düşüncə tərzlərinin sintezine nail olan fenomenal bir şəxsiyyət,

hər iki tərəfin müxtəlifliyini özündə ehtiva edən mütəfəkkir idi. Ötən əsrin əvvəllerində ictimai-mədəni xidmət arenasına çıxan "Füyuzat" və "Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbləri isə öz mənbəyini həmin fenomenendən alan və ədəbi-mədəni intibah tariximiz üçün paralel istiqamətli (romantik və satirik istiqamət) işq seli-axını rolu oynayan, habelə milli mədəniyyət nümunəsi və Azərbaycanda dünya standartlarına cavab verən bədii sənət yaddaşdır.

Cəlil Məmmədquluzađənin ədəbi-bədii yaradıcılığı xalqımızın ictimai fikir dünyasının çox dəyərli vəridatıdır. İstər ictimai-siyasi məqalələri, duzlu, şirin hekayələri, istərsə də dramaturgiyası bu varidatın əvəzziz inciləridir. Və məhz bu incilər sonrakı illərdə dünyagörüşümüzin genişlənməsində mühüm rol oynamışdır.

Cəlil Məmmədquluzađə 1869-cu il fevralın 10-da Naxçıvan şəhərində anadan olmuş, ilk təhsilini şəhər məktəbində almış, 1882-1887-ci illərdə Qori Müellimlər Seminariyásında oxumuşdur. Seminariyani bitirdikdən sonra o, bir müddət İrəvan quberniyasının Uluxanlı, Baş Noraşen və Nehrəm kəndlərində dərs demiş, 1898-1901-ci illərdə Naxçıvan və İrəvanda inzibati idarələrdə məmər vəzifəsində çalışmışdır. 1903-cü ildə Tiflisə gələn Mirzə Cəlil məşhur şərqşünas və publisist, "Şərqi-Rus" qəzetinin redaktoru Məhəmməd ağa Şahtaxtinski ilə tanış olmuş, 1904-cü ildə həmin qəzetdə işləməyə başlamışdır. 1920-1921-ci illərdə Təbrizdə ya-

şadığı müddətdə "Molla Nəsrəddin" jurnalının daha 8 nömrəsini nəşr etdirmiş, 1921-ci ildə Bakıya qayıtdıqdan sonra da sevimli işlə məşğul olmuşdu.

Ömrünün sonlarında mənəvi təzyiqlərə məruz qalan Mirzə Cəlil hətta "burjua yazıçısı" adlandırılmışdı.

Yaradıcılığa "Çay dəstgahı" adlı birpərdəli allegorik mənzum pyeslə başlayan ədəbin ilk irihəcmli əsəri "Danabaş kəndinin əhvalatları" povestidir (1894-cü il). Əsrin əvvəllerində "Poçt qutusu", "Kişmiş oyunu", "Usta Zeynal", "İranda hürriyyət", "Qurbanəli bey", "Quzu" və s. adlı hekayələr yazan yazıçı bir sıra povestlərin də müəllifidir. "Danabaş kəndinin əhvalatları" povestində XIX əsrin 90-cı illərində Azərbaycan kəndində baş verən hadisələr ümumiləşdirilmiş şəkildə, realist qələmle təsvir olunur.

Mirzə Cəlil "Çay dəstgahı" və "Kişmiş oyunu" əsərlərindən sonra dramaturgiya sahəsində yaradıcılığını davam etdirmiş, "Ölülər", "Anamın kitabı", "Kamança", "Danabaş kəndinin məktəbi", "Lal", "Dəli yığıncağı" kimi dram əsərlərini yaratmışdır.

Cəlil Məmmədquluzađə 1902-ci ildən ömrünün sonunaqədə publisistika sahəsində də fəal çalışmış və jurnalist kimi də tanınmışdı. Gülməlli, qəmli felyetonlar, sujetli oçerkələr, işgüzər məktub və sual-cavab şəklində qurulmuş yazıldan ibarət publisist əsərləri yazıçıya az şöhrət gətirməmişdi. Yeni dövrün Azərbaycan Molla Nəsrəddini kimi tanınan Mirzə Cəlil həcmə xırda, mənaca böyük olan bu yazılarında da

**Böyük
ədibin anadan
olmasından
155 il ötür**

